

УДК 339.9 — 339.984:327.2

В. Г. Панченко,
к. і. н., докторант Маріупольського державного університету

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИЙ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМ У ПОЛІТИЦІ ЕКОНОМІЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ: НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ФРАГМЕНТАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

V. Panchenko,
PhD, post-PHD at Mariupol State University

INFORMATION AND DIGITAL NEO-PROTECTIONISM IN THE POLICY OF ECONOMIC
PATRIOTISM: A NEW INSTRUMENT FOR FRAGMENTING THE DIGITAL ECONOMY

У статті розкрито феномен інформаційного та цифрового неопротекціонізму як складової економічної політики країн-лідерів їхнього застосування, яка за своїми ознаками підпадає під визначення економічного патріотизму. Інформаційний неопротекціонізм запропоновано інтерпретувати як політику обмеження інформаційних потоків, що мають комерційну природу, на користь вітчизняних компаній, який зменшує здатність покупців і продавців вступати у взаємодію, а компанії — здійснювати міжнародні торгівельні і фінансові операції. Цифровий неопротекціонізм ідентифіковано як дієвий інструмент максимізації переваг цифрової економіки, під якою розуміються матеріальні ресурси для створення, розширення і покращення інфраструктури кіберпростору, за рахунок використання потенціалу кіберсили — здатності цифрової економіки впливати на події з метою отримання користі від них.

The phenomenon of information and digital neo-protectionism is elaborated as a component of the economic policy of countries relying on it to the highest extent, which features allow for classifying it as economic patriotism. Information neo-protectionism is proposed to be interpreted as the policy aiming to limit information flows that have commercial origin in favor of domestic companies, thus weakening the capacities of buyers and sellers to interact with each other and the companies' capacities for performing international trade and financial transactions. Digital neo-protectionism is identified as an effective instrument for maximizing the advantages of the digital economy that refers to material resources needed for creating, extending and improving the infrastructure of cyberspace by utilizing the potential of cyber-power — the digital economy's capacity to influence the events in a way to have benefits from them.

Ключові слова: інформаційний неопротекціонізм, цифровий неопротекціонізм, економічний патріотизм, цифрова економіка.

Key words: information neoprotectionism, digital neoprotectionism, economic patriotism, digital economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Зростання ваги цифрової економіки та інформації як фактору виробництва актуалізували конкурентні перего-

ни країн на цифровому ринку, який, на тлі зростаючих обсягів інтернет-комерції, виступає майданчиком для інтенсифікації як внутрішньої, так і міжнародної торгівлі. Відтак політика економічного патріотизму набуває забарвлення новими інструментами стимулювання економічного розвитку — цифровими та інформаційними.

Таблиця 1. Приклади інформаційно-цифрового неопротекціонізму

Країна	Заходи
Китай	Впровадження ПДВ у розмірі 17% як для іноземних, так і для внутрішніх інтегральних мікросхем, що використовуються в галузі напівпровідникової промисловості. Проте Китай зменшував податок лише для компаній, що виробляли ІМ в Китаї на експорт
	Компанія Rampant викрала інтелектуальну власність США як у фізичному, так і цифровому вигляді
	Китай розробив стандарт бездротового шифрування без міжнародного співробітництва, щоб обмежити доступ іноземних ІТ-компаній до внутрішнього ринку з метою надати вітчизняним компаніям конкурентну перевагу
Європейський Союз	Впровадження 14% мита на LCD дисплеях, розмір яких перевищує 19 дюймів. Крім того, йшла мова про встановлення мита на телеприймачі з функцією зв'язку, а також на деякі типи цифрових камер
Індія	Іноземні виробники комп'ютерного обладнання повинні сплачувати 4-відсотковий компенсаційний збір (CVD)
Італія	Поширені випадки крадіжки цифрової інформації
Корея	Надмірне використання антимонопольного законодавства, щоб зменшити переваги конкурентів зі США: керівництво країни змусило Microsoft розробити дві різні версії програмного забезпечення для Windows, щоб забезпечити вітчизняних виробників медіаплеєрів конкурентними перевагами
	Використання несправедливих субсидій для підтримки Hynix Semiconductor Inc. з метою підсилення конкурентних переваг на ринку
Росія	Розповсюджене піратство як фізичної, так і цифрової інтелектуальної власності компаній США

Джерело: систематизовано автором.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Зародження цифрової економіки як драйверу росту міжнародної торгівлі і продуковані нею цифрові дивіденди внаслідок скорочення цифрового розриву лягли в основу доповіді Світового банку [1]. Становлення нового цифрового світу і проблеми менеджменту кіберризиків опинились в дослідницькому ракурсі Є. Семенової та К. Тарасової [2]. Роль технологічних інновацій у стимулюванні економічного зростання країн у посткризовий період відзначалась експертами Міжнародного валютного фонду [3], Е. Рімером [4], Р. Залевські та Е. Скавінською [5], С. Гергурі та В. Рамадані [6]. С. Брагінський, С. Габдрахман, А. Охіама і Р. Девід [7] розглядали протекціонізм як інструмент елімінації технологічних дивергенцій між країнами та детермінанту ринкових викривлень, що значно модифікує процеси міжнародної кооперації. А. Саксеніан досліджував мотиви фірм, які безпосередньо конкурують один з одним, до співпраці та обміну технологічними ноу-хау на відміну від абстрагування національних технологічних ринків [8]. Оскільки технологічна дифузія прискорює розвиток промисловості, важливим питанням для Г. де Разенфоса та Е. Райтері [9] постає визначення співвідношення між державним протекціонізмом та коопераційними стратегіями, що реалізуються фірмами. Автори зазначають, що мотиваційні інтенції для обміну технологічними ноу-хау можуть мати вплив на особливості реалізації країнами протекціоністської політики для стимулювання розвитку обраних як точки зростання галузей економіки. Втім, К. Кусака обстоює позицію щодо негативного впливу вжитих протекціоністських заходів на рівень конкурентоспроможності виготовленої внаслідок державної підтримки продукції, що ускладнює завоювання позицій країни на зовнішніх високодинамічних технологічних ринках [10].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Втім, у жодному із досліджень інформаційний та цифровий протекціонізм не розглядаються в якості інструментів загальної економічної політики країн, що, позиціонує себе як ліберально орієнтовані, на-

справді вживають регуляторні заходи, що дозволяють засвідчувати про високий рівень державного захисту перспективних галузей економіки. Нами ставиться за мету розкриття феномену інформаційного та цифрового неопротекціонізму як складової економічної політики країн-лідерів їхнього застосування, яка за своїми ознаками підпадає під визначення економічного патріотизму.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Беручи своє походження від літвівського економічного націоналізму, економічний патріотизм передбачає, що економічний вибір повинен базуватися на інтересах кожної окремої країни. Відновлення уваги до цього поняття в лексиконі політичних еліт ще до "Великої рецесії" 2008 року показує глибинні і очевидні протиріччя між завданнями, що постають в процесі дедалі сильнішої інтеграції міжнародних ринків, та обмеженими політичними можливостями локальних урядів пропонувати шляхи їхнього розв'язання.

Інформаційний неопротекціонізм як інструмент політики економічного патріотизму, за запропонованим нами підходом, є політикою обмеження інформаційних потоків, що мають комерційну природу, на користь вітчизняних компаній, який зменшує здатність покупців і продавців вступати у взаємодію, а компанії — здійснювати міжнародні торговельні і фінансові операції. В такий спосіб маємо всі підстави інтерпретувати інформаційний неопротекціонізм як частину політики економічного патріотизму.

Бар'єри на шляху потоків даних/інформації володіють потенціалом фрагментації цифрової економіки, а отже здатні призвести до зростання цін на товари і послуги, виробництво яких залежить від таких потоків. В останні роки впроваджується дедалі більше обмежень, які різняться залежно від країни, що запроваджує їх. Руйнівний вплив таких бар'єрів є передбачуваним, водночас сама по собі революція інформаційно-комунікаційних технологій полегшує обходження торговельних бар'єрів, відкриваючи нові режими постачання та за-

проваджуючи альтернативні менш дорогі способи постачання (див. табл. 1).

Згідно з новою доповіддю Світового банку про світовий розвиток 2016 року під назвою "Цифрові дивіденди" [1], майже 60% населення або 4 млрд людей все ще не мають доступу до інтернету і не можуть повною мірою брати участь у цифровій економіці. Це породжує так званий "цифровий розрив". Окрім того, деякі вигоди від доступу і використання інтернету нейтралізуються новими ризиками, як-от неналежний бізнес клімат і впливові місцеві ділові кола, що обмежують конкуренцію і перешкоджають потенційним інноваціям. Подолання існуючого цифрового розриву за рахунок забезпечення всезагального доступу до інтернету за доступною ціною з належним рівнем відкритості та безпеки відіграватиме принципову важливу роль, але цього буде недостатньо [11].

Інвестиції в цифрові технології повинні доповнюватись більш жорстким і досконалим регулюванням конкуренції між компаніями, реформами ринку праці та програмами підвищення кваліфікації місцевих працівників (набуття ними нових вмій та навичок у роботі з сучасною технікою), а також підвищення рівня підзвітності державних інститутів та органів для покращення якості надання державних послуг.

На відміну від фізичних осіб, для компаній та економічних систем цифрові технології супроводжуються надмірними витратами, що можуть кількісно нівелювати частину додаткової ефективності, що забезпечують технології. Світ, під'єднаний до мережі (т. зв. "мережева економіка"), відкриває нові можливості для кіберзлочинців, а отже, в міру розширення мережевого світу зростає і чутливість до кіберзлочинів. Кібершахрайство набуває глобальних масштабів: згідно з результатами останнього дослідження Price water house Coopers, кібершахрайство за поширеністю займає друге місце у світі серед бізнес-злочинів (перше місце традиційно займає незаконне привласнення коштів), а найбільш привабливі жертви для кіберзлочинців — фінансові компанії.

Інтернет-злочини можна умовно поділити на дві категорії. До першої відносяться крадіжки, збитки і втрати від яких можна оцінити у грошовій формі, викрадення персональних даних і даних платіжних карт, отримання доступу до особових рахунків. Друга категорія — кібершпигунство: викрадення секретів виробництва, даних про продукт або послугу (формул, рецептур, креслень), прав інтелектуальної власності, стратегій. За результатами останнього опитування 383 компаній в дванадцятих країнах світу, проведеного IBM, середня вартість кожного порушення збереження даних зростає з трьох цілих семи десятих млн доларів до чотирьох млн доларів.

Якщо перша категорія інтернет-злочинів не виступає проявом економічної та регуляторної політик держави, то друга, на відміну від неї, може реалізовуватись за мовчазної згоди уряду (наприклад, Китаю). Вартість викрадення прав інтелектуальної власності оцінити значно складніше, а економічні збитки можуть бути навіть ще серйознішими, окрім того це скорочує прибутки від

впровадження інновацій. Як результат, можуть скорочуватись інвестиції у нові технології, робочі місця тощо. Глобальні збитки від кіберзлочинності перевищують 500 млрд дол. США на рік, що більше ніж ВВП такої країни, як Швеція. Цей показник враховує вартість викрадених коштів та інтелектуальної власності, витрати на відшкодування збитків, а також збитки, яких зазнають інноваційні сектори, торгівля і економіка в цілому від кіберзлочинів.

У відносному вираженні витрати, пов'язані з кіберзлочинністю, в середньому складають 0,5% глобального ВВП [12]. У країнах з високим рівнем доходів, де економічна роль інновацій дуже вагома, втрати можуть сягати 0,9 % ВВП. В країнах, що розвиваються, цей показник становить близько 0,2 % ВВП. Усе це призводить до різкого підвищення потреби і попиту на послуги із забезпечення кібербезпеки: згідно з прогнозами до 2020 року їхня загальна вартість зростає до 170 млрд дол. США з 75 млрд дол. США у 2015 році [12]. Таким чином, обмеження доступу іноземних компаній на ринок послуг кіберзахисту шляхом регуляторних обмежень, пов'язаних з маніпулюванням поняттям "доступу до інформації", ставатиме проявом лобіювання інтересів національних компаній шляхом загострення проблеми антиконкурентних ринкових спотворень.

Обмеження інформаційних потоків можуть мати комерційну природу. Такі обмеження зменшують здатність покупців і продавців взаємодіяти, а компанії здійснювати міжнародні торговельні і фінансові операції. В багатьох випадках ці обмеження спричиняються саме успіхом компаній, що діють на основі інтернету, оскільки уряди прагнуть повторити їх успіх, застосовуючи цифрову версію індустріальної політики для секторів, що формуються або розвиваються, використовуючи захист вітчизняних інтернет-компаній від іноземної конкуренції. Ці торговельні обмеження інтернет-діяльності включають спрямування трафіку на вітчизняні компанії, блокуючи певні сайти або обмежуючи інтернет-доступ таким чином, щоб місцеві споживачі зверталися до альтернативних сайтів, як правило, до сайтів вітчизняних компаній.

Ці обмеження інтернету також дуже часто є неясними, важко зрозумілими і адмініструються у довільний і непрозорий спосіб. Наприклад, іноземна компанія може не здогадуватися, що доступ до її вебсайту заблоковано. Іноземні інтернет-провайдери, як правило, також не мають інформації про те, якими критеріями користуються уряди при визначенні причини, з якої буде заблоковано сайт. Це створює ризик того, що доступні сайти або інтернет сервіси може бути заблоковано зненацька, що ускладнює ведення онлайн-бізнесу, оскільки переривання доступу до сайту чи сповільнення його роботи відштовхує клієнтів, спонукаючи їх використовувати інший (як правило, вітчизняний) онлайн-бізнес. Ці обмеження негативно впливають на продажі, на рекламні бюджети, а також на характер і обсяг міжнародної торгівлі. Крім того, дедалі більш розповсюдженою стає практика з боку урядів заохочення бізнесу до розміщення засобів збереження даних на території держави, де ведеться діяльність. У багатьох випадках це збільшує собівартість послуг, що залежать від потоків даних, таких, наприклад, як хмарні сервіси.

Крім того, доступ урядів до даних, що зберігаються на території країн, де надаються послуги, знижує бажання бізнесу та пересічних споживачів надавати персональні дані та використовувати хмарні сервіси. В окремих випадках це призводить до того, що надавачі таких послуг покидають ринок, залишаючи ведення цього бізнесу місцевим компаніям, які можуть надавати менш ефективні послуги, що може зменшувати їх здатність до конкуренції на місцевому та глобальних ринках.

У ХХ ст. поширеною була думка, що розповсюдження Інтернету до таких країн з авторитарним режимом, як Куба, Північна Корея та Китай сприятиме встановленню більш демократичних режимів у цих країнах. Хоча уряди Куби та Північної Кореї одразу виступили проти цього руху, Китай вирішив скористатися становищем та стати світовим центром виробництва пристроїв, що будуть надавати доступ в Інтернет для всього світу. У 2000 р. Міністерством громадської безпеки КНР було запущено проект "Золотий щит", більш відомий сьогодні як "Great Firewall", адже уряд прагнув поєднати місцеві інновації з іноземними інвестиціями, позбавившись при цьому монополії партії на інформацію. Фактично ж блокування низки сторінок, пов'язаних з окупацією Тибету та подіями на площі Тяньаньмень, переросло згодом в справжнє протистояння між мережею КНР і веб-сайтами світових компаній. Заборона у 2009 р. Facebook, Twitter та Youtube, що просто не можуть діяти в країні без застосування цензури, стало логічним продовженням проекту. З того часу список заборонених сайтів лише зростає: навіть відправка файлів через Google Drive є недоступною для китайських користувачів. При цьому важко виміряти негативний вплив торговельних бар'єрів КНР на американські компанії [13].

Не викликало сумнівів, що встановлення ввізного мита на алюміній адміністрацією Д. Трампа, яка визнала імпорт алюмінію загрозою національній безпеці країни, або скорочення експорту рідкоземельних металів урядом Б. Обама підпадало під визначення торговельної війни з КНР. При цьому ігнорувалось, що фактично головними перешкодами торговельної лібералізації між країнами є цифрові технології, і найбільше страждають від обмежень з боку китайської сторони саме Google, Facebook, Microsoft та ще ціла низка технологічних компаній з ринковою капіталізацією в декілька мільярдів доларів. За даними Statista, якщо у 2006 році три з топ-шести компаній за ринковою капіталізацією належали до нафтогазового сектору (ExxonMobil, BP, Royal Dutch Shell), 1 — до фінансового (Citigroup), 1 — була прикладом конгломерату (General Electric), і лише Microsoft — єдиний представник технологічного сектору, то у 2016 р. 5 з топ-6 компаній за ринковою капіталізацією (Apple, Alphabet, Microsoft, Amazon, Facebook) належать до технологічного сектору, при цьому їх вартість зросла вдвічі [14]. Водночас у відповідь не було вжито відповідних заходів ні з боку уряду, ні з боку самих американських компаній, для яких Tencent, Alibaba, Baidu вже є серйозними конкурентами на китайському ринку. Головною загрозою для глобальної мережі наразі є наслідування іншими країнами прикладу КНР та передача державі контролю за інформацією та доступом в Інтернет.

Обмеження торгівлі послугами не є настільки чіткими, як обмеження щодо товарів, адже послуги можуть і далі надаватися, але бути нижчої якості або надаватися з перебоями. Однак вплив таких обмежень є очевидним. Наприклад, Google, який ще у 2010 р. контролював 40% пошукового ринку КНР, був змушений залишити країну, і сьогодні 80% пошукових запитів проводиться через китайську систему Baidu [13]. Зі вступом КНР до СОТ у 2001 р. США неодноразово подавали позови проти Китаю та виграли декілька справ, але всі вони стосувалися продуктів, а не послуг: наприклад, позов у грудні 2016 року з приводу квот на пшеницю, рис та кукурудзу або позов щодо блокування ввозу американських автозапчастин.

У першу чергу, це пов'язано з відсутністю належного регулювання ринку цифрових послуг. Потенціалом до зміни ситуації у світовій торгівлі володіло Транс-Тихоокеанське партнерство (ТТП), бо розділ, присвячений електронній торгівлі, виступав головним кроком до створення нових правил регулювання цифрової торгівлі. Вихід США з ТТП вже став втраченою можливістю для американських компаній створити систему глобального регулювання ринку електронних послуг та отримати шанс виходу на китайський цифровий ринок. Проте є надія, що інші 11 членів партнерства зможуть створити нову світову норму для КНР та інших країн і визначать майбутній напрямок роботи для СОТ. З іншого боку, саме американські цифрові гіганти — Google, Facebook, Amazon, Microsoft та Apple — контролюють відкритий Інтернет в світі, в той час як в КНР аналогом Google є Baidu, а Tweeter — Weibo. Через закритість ринку китайські компанії змогли заповнити внутрішній ринок за відсутності конкуренції, і тепер Tencent, Baidu, Alibaba є цифровими гігантами КНР і такими, хто просуває інновації на світовому рівні.

Такий вид протекціонізму як форма економічного розвитку не є новою, те ж саме робила Японія у відношенні автомобільної промисловості. Однак протекціоністські заходи діють до тих пір, поки ринок не створює додаткових перешкод. Японія не могла захищати автомобільну промисловість вічно, і у 1981 р. країна була вимушена прийняти квоти, що обмежували вільний експорт автомобілів до США. Втім, на той момент японські компанії вже досягли такого рівня, що могли конкурувати з американськими та європейськими автовиробниками. Так, саме завдяки політиці протекціонізму Тойота є сьогодні найбільшим автовиробником у світі. Ту ж модель застосовувала і Корея у відношенні автомобільної промисловості та таких технологічних компаній, як Samsung і LG. Країни, що не дотримувалися політики протекціонізму, отримали і відповідні результати: наприклад, малайзійський автовиробник Proton у 2016 році придбала китайська компанія.

Серед нещодавніх новацій КНР в інформаційній сфері можна назвати застосування ще більш жорстких заходів: заборона використання VPN та новий закон щодо кібербезпеки. Також Китаєм було введено поняття "Інтернет-суверенітет" для опису його власної ідеології щодо регулювання Інтернету [15]. Згідно з нею, кожна країна може приймати самостійні рішення щодо функціонування всього цифрового простору на її території. Головною проблемою в контексті захисту інфор-

Таблиця 2. Приклади використання окремими країнами інформаційно-цифрового неопротекціонізму

Країна	Характеристика поточного стану використання інформаційного неопротекціонізму та форми його прояву
Китай	Традиційно найбільш активно цифровий протекціонізм застосовує Китай. Розвинені країни продовжують ставати об'єктами створених ним перешкод
США	Намагаються зберегти свою домінуючу роль в Інтернеті, але відходять на другий план, зважаючи на все більше включення країн, що розвиваються, до Інтернет-економіки. У цьому зв'язку актуалізується впровадження інструментів цифрового протекціонізму
	Намагаються знижувати прояви застосування інформаційного неопротекціонізму (або принаймні стверджують про це) за допомогою укладання РТУ з іншими країнами
	Свідомо йдуть на конфлікти з Канадою, адже законодавство обох країн передбачає дискримінацію іноземних постачальників послуг ІКТ
ЄС	Використовує цифровий протекціонізм по відношенню до країн, що не є членами ЄС (наприклад, по відношенню до американських Інтернет компаній – Facebook та ін.)
	Ініціює створення Єдиного цифрового ринку. Його метою, серед іншого, є усунення бар'єрів між країнами-членами, але зараз все ще існують бар'єри і всередині ЄС. Наприклад, Німеччина достатньо активно використовує цифровий протекціонізм, оскільки ця країна спеціалізується на виробництві, а Інтернет-економіка країни розвинена достатньо слабо. Деякі європейські експерти переконані, що Єдиний цифровий ринок створюється ще й для того, щоб завдати удару бізнесу країн, що не є членами ЄС [20]
	Достатньо жорстке регулювання Інтернет-економіки в ЄС змушує стартапи переміщуватися, серед іншого, до Кремнієвої долини, оскільки регулювання в США є більш м'яким [21]

Джерело: систематизовано автором.

мації є те, що переважна більшість законодавчих актів були створені ще за часів, коли не існувало Інтернету в його сучасному вигляді, а тому і не було враховано широку комерціалізацію кіберпростору. З відміною у 2006 р. Директиви про збереження даних, запровадженням програми захисту конфіденційності ЄС-США та Генерального регламенту щодо захисту інформації (GDPR), ЄС створив базу для захисту інформації та прав своїх громадян.

Питання виникли щодо гармонізації країнами-членами ЄС внутрішнього законодавства згідно з постановою Європейського Суду від 2014 р. Особливо це стосується регулювання захисту інформації у Великій Британії в контексті виходу з ЄС. Деякі уряди досі не розуміють механізму застосування прийнятих змін на внутрішньому рівні. Серед найгучніших справ — вимога Міністерства юстиції США у 2016 р. до Microsoft надати адреси електронної пошти всіх користувачів за межами США і передача цього питання на розгляд Апеляційного суду США. Зважаючи на вимоги конфіденційності з боку європейського законодавства, ситуація може закінчитися або дотримання регулювань захисту інформації, або виходом Microsoft з ринку ЄС, або тотальним призупиненням обміну інформацією між ЄС та США.

Впровадження GDPR для європейських компаній матиме неоднозначні наслідки. Так, згідно з дослідженням компанії Dell, проведеним у 2016 р., 97% компаній не мають плану щодо використання регламенту. Ще одним варіантом покращення захисту даних є введення ePrivacy регулювань. Загалом же запровадження єдиних стандартів захисту інформації в ЄС можна розглядати також як новий інструмент стимулювання промислової політики та прояв політики неопротекціонізму. Так, ЄС може встановити штрафи у розмірі 500 тис. євро за кожний випадок передачі персональної інформації громадян ЄС без належного надання дозволу Європейського суду. Загрозу складає і можливе витіснення американських компаній з ринку ЄС, наслідуючи приклад РФ у її забороні LinkedIn у 2016 р.

Розглянуті приклади дозволяють нам інтерпретувати цифровий неопротекціонізм як дієвий інструмент

максимізації переваг цифрової економіки, під якою розуміються матеріальні ресурси для створення, розширення і покращення інфраструктури кіберпростору, за рахунок використання потенціалу кіберсили — здатності цифрової економіки впливати на події з метою отримання користі від них.

Обговорення проблеми цифрового неопротекціонізму прогнозовано визнаватиметься у XXI ст. ключовим питанням, що стосується світової торгівлі. Становлення дієвих та прихованих інструментів цифрового неопротекціонізму, який перетинається з інноваційним та інформаційним неопротекціонізмом, відбувається в такий спосіб, що складно відокремити форми прояву кожного з них через комбінований характер взаємодії інформації та інновацій в еру цифрової економіки. Інноваційно-інформаційно-цифровий неопротекціонізм швидко перетворюється на джерело суперечок між державами, про що свідчать вражаючі цифри: з 2012 року через зміни у законодавстві зафіксовано понад 1000 юридичних кейсів стосовно компаній, які торгують онлайн [16]. При цьому як США, так і ЄС офіційно визнають необхідність захисту даних та інформації, але засуджують при цьому використання інформаційного та цифрового протекціонізму [17].

За словами Г. Лінча [18], "цифровий та інноваційний протекціонізм — це нове "обличчя" старої проблеми". Комісія США з міжнародної торгівлі (USITC) під цифровим протекціонізмом пропонує розуміти бар'єри або перешкоди для цифрової торгівлі, включаючи цензуру, фільтрацію, локалізаційні заходи та регулювання з метою захисту приватності. Інформаційний неопротекціонізм матиме однозначно обмежувальний вплив на міжнародний бізнес, перешкоджаючи інноваціям та призводячи у підсумку до зростання витрат на торгівлю і обмеження світової торгівлі. Для країни, яка впроваджує інструменти інформаційного та цифрового неопротекціонізму, основною інтенцією стає захист своїх інтересів та національного цифрового ринку, втім позитивні ефекти такого кроку обмежуються горизонтом короткострокової перспективи, оскільки така країна стає виключеною з потоків інформації та світової торгівлі (див. табл. 2).

Вплив інформаційного неопротекціонізму не обмежуватиметься "ною економікою" (електронною комерцією та галузями, безпосередньо пов'язаними з Інтернет-економікою) але і здійснюватиметься на "стару економіку" та всі інші галузі — сектори виробництва, енергетики, сільського господарства тощо. У виробничому секторі дуже вагомим стає цифровий компонент: наприклад 3D друк покладається на транс-кордонні потоки інформації та дослідження з великими обсягами даних [19]. Цифровий простір, що, за визначенням, не може мати централізованого уряду, до якого не застосовуються міжнародні стандарти та політики доступу і використання, змінює саму природу Інтернету. Попри те, що країни все більше намагаються підпорядкувати собі Інтернет-мережу з метою досягнення національних стратегічних цілей, цифровий простір унеможливує використання експансійних методів зразка XIX ст., що передбачають боротьбу за вже зайняті ніші на технологічному ринку, натомість пропонуючи використання переваг від його розширення.

Поняття "цифрова потужність" синтезує в собі змістовні характеристики вище наведених термінів цифрової економіки (зокрема, розмір ринку) та кіберсили (кібербезпека та кібратаки). Згідно з концепцією "Нової Великої гри", перша хвиля цифрових інновацій пройшла повз Європу, адже жодна європейська компанія не здатна сьогодні чинити опір американським цифровим гігантам — соціальним мережам Facebook, Twitter, Microsoft, LinkedIn або YouTube. Друга інноваційна криза "економіки спільного споживання" (Uber, Airbnb) теж не отримала належної уваги з боку країн ЄС. Так, можна говорити і про третю, четверту та п'яту інноваційні хвилі: ринок операційних систем смартфонів, що поділили між собою Android від Google (86,8%) та iOS від Apple (12,5%); розширення хмарної інфраструктури, в якій беззаперечним лідером є Amazon Web Service (45%); пошукова мережа Google з часткою ринку 80—90% для ПК та більше 90% для мобільних пристроїв.

Розмір європейських технологічних компаній не дозволяє їм протистояти американським конкурентам: ринкова капіталізація 17 американських компаній становить більше \$50 млрд, і лише німецька компанія SAP відповідає цьому рівню. Щодо стартапів-єдинорогів (вартість більше \$1 млрд), у США налічується 101 така компанія, у КНР — 36, а у Європі — 18. З іншого боку, ЄС є конкурентоспроможним у наданні послуг якісного Інтернет-доступу та є лідером у галузі телекомунікацій (Ericson, що займає друге місце в світі за часткою на ринку мобільної інфраструктури, та Nokia охоплюють більше половини ринку, хоча американські компанії в цьому секторі не представлені). Більш того, кількість технологічних компаній у Європі (914) значно вища, ніж у США (731) та КНР (650), але ринкова капіталізація більшості цих компаній менше \$100 млн [22].

Розуміючи поточну ситуацію, великі європейські компанії змінюють свої інноваційні моделі, інвестуючи у вже існуючі стартапи або створюючи їх самостійно. Таким чином, європейські компанії пропонують новий тип протекціонізму — інноваційно-цифровий. Така практика повністю суперечить ідеології Силіконової Доли-

ни: якби Airbnb на початку своєї діяльності створив спільну компанію з Marriott або якби Uber почав співпрацювати з Yellow Cab, сумнівно, що ці компанії досягли б наявного нині результату.

Робоча група Європейської Ради з питань цифрової потужності дійшла таких висновків [23]:

1. Набуваючи цифрової потужності, Європа має не протистояти технологічній силі США, а створювати компанії відповідного рівня та шукати сфери потенційного партнерства, використовуючи потенціал інноваційного та цифрового протекціонізму, навіть визнаючи загрози встановленим трансатлантичним відносинам.

2. Цифрова потужність у геоекономічному вимірі носить вкрай фрагментарний характер: немає чіткого зв'язку між цифровою потужністю та цифровою економікою. Інтернет-компанії є переважно транснаціональними, і американські технологічні компанії не сприяють зовнішній політиці США, а вимушені пристосовуватися до національного законодавства різних країн для виходу на їх внутрішній ринок.

3. Американські компанії і надалі залишатимуться лідерами галузі завдяки збільшенню витрат, розширенню інновацій та випередженню конкурентів (шляхом використання інструментів інноваційного неопротекціонізму).

4. Викликом є баланс між інноваціями та конкуренцією. Великі компанії для просування інновацій хочуть співпрацювати зі стартапами, які, в свою чергу, прагнуть незалежності.

5. Цифровий простір сприймається як арена для конкуренції, а тому питання полягає в тому, чи відбудеться політизація Інтернету або деполітизується цифровий простір.

ВИСНОВКИ

Сучасна мережева, економічна система GAFAnomics, поштовхом до розвитку якої був успіх таких компаній, як Google, Amazon, Facebook і Apple, і до складу якої також входять "Unicorns" — китайські високотехнологічні компанії та інші компанії, комп'ютерні технології, запроваджені якими, істотно модифікують існуючі міжнародні бізнес-моделі, продукує запит на нові інструменти своєї експансії — цифровий і інформаційний неопротекціонізм.

На відміну від старих, традиційних компаній, компанії GAFAnomics є мережевими. В класичній економіці, потік вартості відбувається від постачальників сировини до компаній, які переробляють цю сировину у готові товари і, зрештою, продають їх споживачам. У мережевій економіці, вартість створюється колоподібним шляхом: вся вартість, яка створюється споживачами або виробниками, "захоплюється", перетворюється і перерозподіляється зацікавленими сторонами. Найчастіше останні комбінують можливості, що надає поєднання інформації та цифри.

З одного боку, цифровий простір унеможливує використання експансійних методів зразка XIX ст., що передбачають боротьбу за вже зайняті ніші на технологічному ринку, натомість пропонуючи використання переваг від його розширення. З іншого боку, бар'єри на

шляху потоків даних/інформації володіють потенціалом фрагментації цифрової економіки, а отже, здатні призвести до зростання цін на товари і послуги, виробництво яких залежить від таких потоків.

За сутнісними ознаками використання інструментів інформаційного та цифрового неопротекціонізму повністю відповідає ідейним засадам політики економічного патріотизму, адже критичне за політики економічного націоналізму визначення резидентності компанії, діяльність якої інституційно підтримується, тут не піднімається. У гео економічному вимірі резидентність носить вкрай фрагментарний характер: немає чіткого зв'язку між цифровою потужністю та цифровою економікою. Інтернет-компанії є переважно транснаціональними, і американські технологічні компанії не сприяють зовнішній політиці США, а вимушені пристосовуватися до національного законодавства різних країн для виходу на їхній внутрішній ринок.

Література:

1. Цифровые дивиденды: доклад о мировом развитии [Электронный ресурс] // Группа Всемирного Банка. — 2016. — Режим доступа: <http://pubdocs.worldbank.org/en/562881455690154798/Presentation-WDR2016-Overview-Zahid-Hasnain-ru.pdf>
2. Семенова К. Становление нового цифрового мира и проблемы менеджмента кибер-рисков / К. Семенова, К. Тарасова // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2017. — № 3. — С. 236—244.
3. Перспективы развития мировой экономики: в поисках устойчивого роста — краткосрочное восстановление, долгосрочные задачи [Электронный ресурс] / Международный Валютный Фонд. — 2017. — Режим доступа: <http://www.imf.org/ru/Publications/WEO/Issues/2017/09/19/world-economic-outlook-october-2017>
4. Reamer A. The Impacts of Technological Invention on Economic Growth — A Review of the Literature [Electronic resource] / A. Reamer. — 2014. — Mode of access: https://gwipp.gwu.edu/files/downloads/Reamer_The_Impacts_of_Invention_on_Economic_Growth_02-28-14.pdf
5. Zalewski R. Impact of technological innovations on economic growth of nations / R. Zalewski, E. Skawinska // Systemics, Cybernetics and Informatics. — 2009. — Vol. 7 (6). — P. 35-40.
6. Gerguri S. The Impact of Innovation into the Economic Growth [Electronic resource] / S. Gerguri, B. Ramadani. — 2010. — Mode of access: <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/22270>
7. The Effect of Protectionism on Technology Sharing and Industrial Development [Electronic resource] / S. Braiguinsky, S. Gabdrakhmanov, A. Ohyama, D. Rose. — 2011. — Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/228122303_The_Effect_of_Protectionism_on_Technology_Sharing_and_Industrial_Development
8. Saxenian A. Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128 / A. Saxenian. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994. — 240 pp.
9. de Rassenfosse G. Technology protectionism and the patent system: Strategic technologies in China [Electronic resource]. G. de Rassenfosse, E. Raiteria. — 2016. — Mode of access: https://extranet.sioe.org/uploads/sioe2017/de-rassenfosse_raiteri.pdf
10. Kusaka K. Technological Breakthroughs, Not Trade Protectionism, Are Key to Economic Renaissance [Electronic resource] / K. Kusaka. — 2007. — Mode of access: https://www.jef.or.jp/journal/pdf/213th_publishers_note.pdf
11. Peppet S. R. Regulating the Internet of Things: First Steps toward Managing Discrimination, Privacy, Security, and Consent / S.R. Peppet // Texas Law Review. — 2014. — Vol. 93 (85). — P. 87—176.
12. The Growing Global Threat of Economic and Cyber Crime [Electronic resource] / The National Fraud Center. — 2000. — Mode of access: http://www.utica.edu/academic/institutes/ecii/publications/media/global_threat_crime.pdf
13. The missing trade war against China's digital protectionism [Electronic resource] // Engadget. — 2017. — Mode of access: <https://www.engadget.com/2017/09/15/china-digital-protectionism-firewall-trade/>
14. Richter F. The Age of Tech [Electronic resource] / F. Richter // Statista. — 2016. — Mode of access: <https://www.statista.com/chart/5403/most-valuable-companies-2006-vs-2016/>
15. Growing Challenges [Electronic resource] // World Bank Group. — 2016. — Mode of access: <http://documents.worldbank.org/curated/en/219351468196447415/pdf/104770-WP-PUBLIC-Add-DOI-ISBN-and-SERIES.pdf>
16. The Rise of Digital Protectionism: from Greenberg Center for Goeconomic Studies [Electronic resource] / The Council on Foreign Relations. — 2017. — Mode of access: <https://www.cfr.org/report/rise-digital-protectionism>
17. Yes to data protection, No to data protectionism [Electronic resource] // Digital Europe statement — 2017. — Mode of access: http://www.digitaleurope.org/DesktopModules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?Command=Core_Download&EntryId=2371&language=en-US&PortalId=0&TabId=353
18. Lynch G. Digital protectionism — the new face of an old problem [Electronic resource] / G. Lynch. — 2017. — Mode of access: <https://www.gs1uk.org/our-industries/news/2017/09/04/digital-protectionism-the-new-face-of-an-old-problem>
19. Raja D. Bridging the Disability Divide through Digital Technologies [Electronic resource] / D. Raja. — 2015. — Mode of access: <http://pubdocs.worldbank.org/en/123481461249337484/WDR16-BP-Bridging-the-Disability-Divide-through-Digital-Technology-RAJA.pdf>
20. Working document on Towards a digital trade strategy [Electronic resource] / European Parliament. Committee on International Trade. — 2017. — Mode of access: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPART&reference=PE-605.981&format=PDF&language=EN&secondRef=02>
21. Legrain Ph. The EU's digital protectionism will cost Europe dear [Electronic resource] / Ph. Legrain. — 2015. — Mode of access: <https://capx.co/the-eus-digital-protectionism-will-cost-europe-dear/>

22. Comin D. The Evolution of Technology Diffusion and the Great Divergence [Electronic resource] / D. Comin. — 2014. — Mode of access: <http://www.dartmouth.edu/~dcomin/files/brookings%20blum%20roundtable.pdf>

23. Soesanto S. Europe's digital power: from geo-economics to cybersecurity [Electronic resource] / S. Soesanto. — 2017. — Mode of access: http://www.ecfr.eu/publications/summary/europes_digital_power_from_geo_economics_to_cybersecurity7274

References:

1. The official site of World Bank Group (2016), "Digital dividends: a report on world development", available at: <http://pubdocs.worldbank.org/en/562881455690154798/Presentation-WDR2016-Overview-Zahid-Hasnain-ru.pdf> (Accessed 9 January 2018).

2. Semenova, K. and Tarasova, K. (2017), "The Emergence of a New Digital World and the Problem of Cyber Risk Management", Marketing and Management of Innovations, vol. 3, pp. 236—244.

3. The official site of International Monetary Fund (2017), "Prospects for the development of the world economy: in the search for sustainable growth - short-term recovery, long-term objectives", available at: <http://www.imf.org/ru/Publications/WEO/Issues/2017/09/19/world-economic-outlook-october-2017> (Accessed 10 January 2018).

4. Reamer, A. (2014), "The Impacts of Technological Invention on Economic Growth - A Review of the Literature", available at: https://gwipp.gwu.edu/files/downloads/Reamer_The_Impacts_of_Invention_on_Economic_Growth_02-28-14.pdf (Accessed 10 January 2018).

5. Żalewski, R. and Skawinska, E. (2009), "Impact of technological innovations on economic growth of nations", Systemics, Cybernetics and Informatics, vol. 7, no. 6, pp. 35—40.

6. Gerguri, S. (2010), "The Impact of Innovation into the Economic Growth", available at: <https://mpr.a.uni-muenchen.de/22270> (Accessed 11 January 2018).

7. Braguinsky, S. Gabdrakhmanov, S. Ohyama, A. and Rose, D. (2011), "The Effect of Protectionism on Technology Sharing and Industrial Development", available at: https://www.researchgate.net/publication/228122-303_The_Effect_of_Protectionism_on_Technology_Sharing_and_Industrial_Development (Accessed 11 January 2018).

8. Saxenian, A. (1994), Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128, Harvard University Press, Cambridge, MA, UK.

9. de Rassenfosse, G. and Raiteria, E. (2016), "Technology protectionism and the patent system: Strategic technologies in China", available at: https://extranet.sioe.org/uploads/sioe2017/de-rassenfosse_raiteri.pdf (Accessed 12 January 2018).

10. Kusaka, K. (2007), "Technological Breakthroughs, Not Trade Protectionism, Are Key to Economic Renaissance", available at: https://www.jef.or.jp/journal/pdf/213th_publishers_note.pdf (Accessed 12 January 2018).

11. Peppet, S.R. (2014), "Regulating the Internet of Things: First Steps toward Managing Discrimination,

Privacy, Security, and Consent", Texas Law Review, vol. 93 (85), pp. 87—176.

12. The official site of The National Fraud Center (2000), "The Growing Global Threat of Economic and Cyber Crime", available at: http://www.utica.edu/academic/institutes/ecii/publications/media/global_threat_crime.pdf (Accessed 13 January 2018).

13. The official site of Engadget (2017), "The missing trade war against China's digital protectionism", available at: <https://www.engadget.com/2017/09/15/china-digital-protectionism-firewall-trade/> (Accessed 15 January 2018).

14. Richter, F. (2016), "The Age of Tech", Statista, [Online], available at: <https://www.statista.com/chart/5403/most-valuable-companies-2006-vs-2016/> (Accessed 13 January 2018).

15. The official site of World Bank Group (2016), "Growing Challenges", available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/219351468196447415/pdf/104770-WP-PUBLIC-Add-DOI-ISBN-and-SERIES.pdf> (Accessed 14 January 2018).

16. The official site of The Council on Foreign Relations (2017), "The Rise of Digital Protectionism: from Greenberg Center for Geoeconomic Studies", available at: <https://www.cfr.org/report/rise-digital-protectionism> (Accessed 14 January 2018).

17. The official site of Digital Europe statement (2017), "Yes to data protection, No to data protectionism", available at: http://www.digitaleurope.org/Desktop-Modules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?Command=Core_Download&EntryId=2371&language=en-US&PortalId=0&TabId=353 (Accessed 15 January 2018).

18. Lynch, G. (2017), "Digital protectionism - the new face of an old problem", available at: Mode of access: <https://www.gs1uk.org/our-industries/news/2017/09/04/digital-protectionism-the-new-face-of-an-old-problem> (Accessed 16 January 2018).

19. Raja, D. (2015), "Bridging the Disability Divide through Digital Technologies", available at: <http://pubdocs.worldbank.org/en/123481461249337484/WDR16-BP-Bridging-the-Disability-Divide-through-Digital-Technology-RAJA.pdf> (Accessed 16 January 2018).

20. The official site of European Parliament (2017), "Working document on Towards a digital trade strategy", available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMP&reference=PE-605-981&format=PDF&language=EN&secondRef=02> (Accessed 15 January 2018).

21. Legrain, Ph. (2015), "The EU's digital protectionism will cost Europe dear", available at: <https://capx.co/the-eu-digital-protectionism-will-cost-europe-dear/> (Accessed 17 January 2018).

22. Comin, D. (2014), "The Evolution of Technology Diffusion and the Great Divergence", available at: <http://www.dartmouth.edu/~dcomin/files/brookings%20blum%20roundtable.pdf> (Accessed 17 January 2018).

23. Soesanto, S. (2017), "Europe's digital power: from geo-economics to cybersecurity", available at: http://www.ecfr.eu/publications/summary/europes_digital_power_from_geo_economics_to_cybersecurity7274 (Accessed 15 January 2018).

Стаття надійшла до редакції 27.01.2018 р.